

Juryrapport Alain van Crugten

De Nederlandstalige literatuur krijgt in het buitenland maar moeizaam erkenning. Dit wordt vaak geweten aan haar geringe kwaliteiten, aan de moeilijke Nederlandse taal, of aan het voor buitenlanders ontoegankelijke en onbegrijpelijke calvinistische gedachtegoed waaruit zij vaak haar inspiratie put.

Over het eerste argument willen wij kort zijn: het komt ons voor dat de Nederlandstalige literatuur de laatste honderd jaar verscheidene werken heeft voortgebracht die misschien niet tot de absolute internationale top, maar dan toch zeker tot de subtop gerekend kunnen worden. Wat het tweede punt betreft: de Nederlanders en Vlamingen hebben nog steeds de neiging zichzelf als een volstrekt unieke variant van het menselijk ras te zien, bij uitstek begaafd om welke vreemde taal dan ook in korte tijd volmaakt onder de knie te krijgen, maar zelf drager van een moedertaal, waarvan alleen de uitspraak van de s-c-h de buitenlander al zoveel moeite geeft dat deze het verder al snel voor gezien houdt. Ook dit argument snijdt natuurlijk geen hout. Nederlanders en Vlamingen zijn tamelijk normale West-Europeanen met een normale West-Europese taal. Uit eigen ervaringen weten wij dat er honderden buitenlanders zijn die voortreffelijk Nederlands kunnen lezen, schrijven en ja zelfs spreken, met s-c-h en al. Wat het derde argument aangaat: natuurlijk wijkt de Nederlandse en Vlaamse gedachtewereld soms af van die van andere volkeren. Maar waarom zou een Nederlander zich wel kunnen verplaatsen in een Fransman, Rus of Columbiaan, terwijl hijzelf voor anderen een gesloten boek blijft? Zó exotisch zijn de Nederlanders nu ook weer niet.

Het Nederlands heeft buiten het eigen taalgebied echter te kampen met een andere, veel concretere handicap: het gebrek aan werkelijk goede vertalers. Keer op keer wordt de jury van de Nijhoff Prijs geconfronteerd met vertalingen die zijn gemaakt door goedwillende amateurs. Vertalingen die zeker verdienstelijk zijn, maar die te veel worden ontsierd door onhandigheden en beginnersfouten; vertalingen die niet een op zichzelf staande literaire tekst zijn. Dat deze werkstukken over de grenzen niet erg aanslaan, behoeft weinig verbazing te wekken. Een enkele keer blijkt echter dat Nederlandstalig werk dat wel goed is vertaald in den vreemde zeker succes kan hebben. De Nederlandse literatuur verkeert zo in een vicieuze cirkel. Doordat er zo weinig goede vertalers zijn, is zij onbekend, en doordat zij zo onbekend is, voelen maar weinigen zich geroepen uit het Nederlands te gaan vertalen. De vertaler van Nederlandse literatuur krijgt daardoor ook nauwelijks de kans ervaring op te doen: wanneer zijn eerste klap niet meteen raak is, volgt er zelden een herkansing.

De laureaat van vanavond, Alain van Crugten, had al ruime vertaalervaring toen hij begon aan zijn eerste Nederlandstalige werk: *Het Verdriet van België* van Hugo Claus. Hij vertaalde zeer veel uit het Pools, waaronder het gehele werk van Witkiewicz, de schrijver op wiens oeuvre hij promoveerde, maar ook uit het Tsjechisch en Russisch.

Het Verdriet van België is een werk waarvan elke rechtgeaarde literaire vertaler het water in de mond moet krijgen. Een prachtig boek, dat op vele manieren gelezen kan worden, geschreven in Hugo Claus' nogal particuliere variant van het

Nederlands, met tal van Vlaamse dialogen, grotendeels geschreven bovendien vanuit het perspectief van een kind dat de toespelingen der volwassenen maar half of helemaal niet begrijpt, met als hoofdthema een denkwereld die niet alleen voor Fransen maar ook voor Noord-Nederlanders tamelijk buitenissig is, en doorspekt, ten slotte, met talloze woordspelletjes en rijmpjes. Een werk kortom waaraan ook ervaren vertalers zich zwaar kunnen vertellen.

Alain van Crugten zou hier natuurlijk niet staan als hij niet zegevierend uit de strijd met Hugo Claus' weerbarstige tekst te voorschijn was gekomen. *Het Verdriet van België* is in Frankrijk een groot succes, en dat is voor een deel zijn verdienste, waarvoor hij ook in Frankrijk en België reeds onderscheiden is.

Het Verdriet van België is in de Franse versie een genot om te lezen. Van Crugtens taalgebruik is even rijk geschakeerd als dat van Claus en bijna nergens heeft men de indruk met een vertaling van doen te hebben. Daarbij geeft hij blijk van humor, vindingrijkheid en dichterlijk talent. De talrijke woordspelingen en rijmpjes heeft hij zichtbaar met veel plezier vertaald en de resultaten zijn ernaar. Het Frans doet vrijwel nergens onder voor het Nederlands. Om twee korte voorbeelden te geven: 'De Mande van de schande' wordt 'La hotte de l'Isariote' (de Judaskorf) en 't Is geen man, die geen pijpen roken kan' is in het Frans 'Sans pipe au bec, pas de vrai mec!'

Het grootste probleem voor de vertaler van dit boek is de mengeling van standaardtaal – of liever van Hugo Claus' variant daarvan – en dialect, een enigszins gestileerde West-Vlaamse spreektaal. Van Crugten heeft dit opgelost door de verhalende tekst in literair Frans om te zetten en voor de dialogen een platte spreektaal te gebruiken met veel Waalse zinswendingen. Het resultaat hiervan is uiterst gelukkig. Opmerkelijk in dit verband is een opmerking van een onzer (Franstalige) rapporteurs: 'Het West-Vlaams van "Walle" leek mij soms glashelder vanwege de talloze gallicismen die erin voorkomen, terwijl veel van de Waalse uitdrukkingen die de vertaler daarvoor gebruikt mij volstrekt onbekend zijn of op zijn minst vreemd in de oren klinken. Dat vreemde staat echter haast nooit een goed begrip van de vertaling in de weg.' Het is of Van Crugten het Vlaams heeft bekeken met de ogen van een Noord-Nederlander, voor wie veel van Hugo Claus' uitdrukkingen en zinswendingen eveneens vreemd of onbekend zijn, zonder dat dit een goed begrip in de weg staat. De jury wil deze opmerking dan ook als zeer positief waarderen. Een vertaler die een dergelijk vervreemdend effect op een zo natuurlijke wijze weet te bereiken, heeft een groot talent.

De jury zou de jury niet zijn, als zij niet ook een enkel punt van kritiek had. Buiten de dialogen gebruikt de vertaler literair Frans, maar ook hier heeft hij soms de neiging niet kunnen onderdrukken om dialectwoorden te gebruiken waar in de oorspronkelijke tekst ABN staat. Zo wordt 'prietpraat' 'carabistouilles', 'verschrompelt' 'se racrapote' en 'opdweilen' 'reloqueter', allemaal woorden die een Fransman vreemd voorkomen.

Ernstiger is ons inziens wat de vertaler heeft gedaan in de brief van Rebekka aan Louis. Het is de brief van een kind, dus er staan fouten in. De interpunctie ontbreekt en woorden als 'komen', 'halen' en 'beter' worden met twee oo's, aa's resp. ee's

geschreven, maar verder is het Nederlands normaal! In de Franse vertaling, echter, is het de brief van een halve analfabeet geworden. Van Crugten is hier in zijn effectbejag iets te ver gegaan.

Dergelijke onvolkomenheden vallen echter in het niet bij het vele goede dat hij zevenhonderd bladzijden lang heeft weten te verrichten. De jury wil hem dan ook unaniem voordragen voor de Nijhoff prijs 1988.